

הכנס המדעי ה-16
מחקר, עיון ויצירה באורנים – תשע"ה

על תרבות, אחריות, זהות וסולידריות

יו"ר: לילך לב ארי

האם תמיכה בתרבות מגדילה את רמת הצריכה התרבותית?**דפוסי הצדקה של מימון ציבורי למוסדות אמנות בישראל****Does funding of the arts affect art consumption?****Justification patterns of public arts subsidy in Israel**

מחקר זה עוסק בהצדקות ובמניעים למימון ציבורי של תרבות באמצעות בחינת הקשר בין מתן מימון למוסדות תרבות ורמת הצריכה התרבותית. מימון של מוסדות תרבות הוא תופעה נפוצה, אך הקשר בין המימון לבין צריכת התרבות לא נחקר דיו. בבסיס הקשר ביניהם עומדות תפיסות לגבי מקומה של האמנות בחברה ותפקידה של המדינה ביחס לשדה האמנות.

בעקבות עבודתו של באדיו, המאמר עושה שימוש באבחנה תאורטית בין סוגים שונים של הצדקות למימון תרבות: רומנטית, דידיקטית וקלאסית. המאמר מנתח דפוסים של מימון ציבורי וצריכה ב-92 מוסדות לאמנויות במה בישראל בין השנים 1999-2011 באמצעות Cross lagged panel analysis.

הממצאים מצביעים על כך שבתחומי אמנות שונים קיימים דפוסי קשרים שונים בין מימון לבין צריכה. דפוסים אלו מתבררים כקשורים למאפייניהם השונים, בהקשר הישראלי, של סוגי האמנות ולפעולתם של דפוסי הצדקה שונים של מימון ציבורי.

מילות מפתח: מדיניות תרבות, מימון ציבורי, צריכת תרבות, דפוסי הצדקה

Kobi Asulin

קובי אסולין

סולידריות אתית בעידן של מודרניות נוזילה¹**Ethical solidarity in an era of liquid modernity**

הפילוסוף ריצ'רד רורטי מבחין בין השאיפה לאובייקטיביות לשאיפה לסולידריות. אובייקטיביות היא הניסיון לייצר משמעות לחיים מתוך פנייה למושגים הנתפסים כאובייקטיביים במובן זה שהם מייצגים אמת שנמצאת שם ב"חוץ" (בעולם), ללא תלות תודעתית או לשונית בבני אדם (היסטוריה, דת, אידיאולוגיות גדולות [סוציאליזם, פשיזם, היסטוריציזם]), ומכאן המחויבות האנושית להכפיף עצמנו להם. רורטי כפרגמטיסט מצביע על חוסר התוחלת שבנטייה זו, ועם זאת הוא אינו מתכחש לדחף להעמדת משמעות קיומית בהבינו "משמעות" כהבנת העצמי דרך הקשרים קהילתיים רחבים. בכך עמדתו של רורטי מסיגה את מושגי הסולידריות המקובלים, זה החברתי-קבוצתי אשר במסגרתו מושא הסולידריות הוא הקבוצה, או זה הפוליטי שבמסגרתו סולידריות מהווה אמצעי למימוש אינטרסים של הקבוצה, לטובת סולידריות אתית אשר מזהה בפעולה הסולידרית אמצעי להעמדת משמעות קיומית, משמע, מושא הסולידריות הינו הפרט עצמו והחתיירה היא לא לכוח אלא לחילוף הפרט מהעמדה הנרקיסטית וחסרת המשמעות שיכולה להיווצר בעמדה ליברלית-אטומיסטית.

¹ בשנה האחרונה התכנסה מעת לעת קבוצה שדנה בשאלות של סולידריות ואחרות. ההרצאה היא ביטוי לסקיצה ויותר של מאמר החותר לאפיין סוג של סולידריות שאותה נכנה "סולידריות אתית".

סולידריות, אם כן, מתחילה להתרחש ברגע היציאה מהמרחב הפרטי לתוך המרחב הציבורי. אולם מעבר
כזה אינו יכול להתקיים במרחב הציבורי הפורמלי והממוסד שהרי זה מיתר את הפרט לטובת היגיון
מערכתי (חוקים, תקנות, מוסדות, מוסדות פוליטיים), ולכן עליו להתקיים במרחב ציבורי המתקיים בין
המרחב הפרטי לזה הממוסד. חנה ארנדט, בדיונה במרחב הציבורי, בהמשך לדיון האריסטוטלי, מצביעה
על האופן שבו המרחב הציבורי הוא המרחב שהיוונים זיהו כמקום שבו הפרט יכול לממש עצמו כסובייקט
אתי. המרחב הציבורי מאפשר לנו להעמיד משחקים שונים שבהם אנו מביאים עצמנו לכדי ביטוי ומימוש.
השימוש במושג "משחק" אינו מקרי, אלא בא לבטא את מרכזיותה של פרקטיקת המשחק כפרקטיקה של
רצינות, מחויבות והעמדת משמעות, כפי שזו באה לידי ביטוי בניחותים אנתרופולוגיים (הויזינגה),
הרמנויטיים (גאדמר) וסוציו-פוליטיים (הברמס).

המעבר למרחב הציבורי חושף את הפרט לפנומנולוגיה של מפגש 'אני-זולת' שמהווה תנאי למפגש המוסרי
(לוינס). אולם מפגש זה הוא בעיקרו מפגש מוסרי והוא חסר את הממדים ההכרחיים לסולידריות
(הינתקות מהממד הפרטיקולרי, יצירת שותפויות, פעילות ארוכת טווח). זו יכולה להיווצר מכוחם של
תהליכי רפלקציה, הפשטה, הרחבה והתנתקות מהממד הפרטי-מוסרי.

מה קורה למהלך הפילוסופי כאשר הוא פוגש את התנאים הקונקרטיים במרחב הסוציו-תרבותי? החלק
הרביעי בדיון פונה לתיאורו של הסוציולוג זיגמונט באומן את החברה הפוסט-מודרנית כחברה נזילה.
באומן מצביע על האופן שבו מסגרות של מדינה, קהילה, משפחה, מחויבות ארוכת טווח, חוסר האמון
במדינה, ויותר מכל חוסר האמון ביכולתנו כסובייקטים לייצר שינוי מוסרי-פוליטי משמעותי בתנאי
הקיום, מייצרים תנאי מציאות חדשים. לאור פרמטרים אלו אטען כי סוגי הסולידריות הקלסיים הופכים
פחות ופחות רלוונטיים, ומנגד מעצימים את האפשרות לסולידריות אתית אשר מתאימה עצמה לכדי
סולידריות נזילה (סולידריות קצרת טווח, קוסמופוליטית, חסרת שאיפות פוליטיות).

החלק החמישי והמסכם הינו ניתוח המשמעות הפוליטית של המעבר לסולידריות אתית. גם אם קיים
פוטנציאל ממשי של העמדת משמעות קיומית-פרטית בצורת פעולה כזו, עדיין סולידריות אתית מסלקת
ממדים חיוניים בהבנת המרחב הציבורי כמרחב פוליטי החותר לשנות תנאי קיום חברתיים-פוליטיים מן
היסוד לטובת מרחב אסתטי-פוליטי המותיר את המדינה ככוח פוליטי מרכזי.

מילת מפתח: סולידריות אתית, משחק, מודרניות נזילה, מרחב ציבורי, פנומנולוגיה של אתיקה

מיכל דולב-כהן ונעם לפידות-לפלר

Michal Dolev-Cohen & Noam Lapidot-Lefler

מיומנויות חברתיות של המקורבן, הקורבן והצופים מן הצד במרחב המקוון

Social skills among cyberbullies, cybervictims and cyberbystanders

הדור הצעיר הגדל בעשור זה, נולד לתוך המרחב המקוון כמרחב חברתי לצד האינטראקציות החברתיות
המסורתיות פנים-אל-פנים (פא"פ). למצב זה יש השלכות על הפרט בהתנהלותו החברתית מכיוון
שהתקשורת המקוונת היא בעלת מאפיינים ייחודיים ומזמנת למשתמש אפשרות להתנסות בהסרת עכבות
חיובית, כמו גם שלילית. בתקופה בה כמעט לכל מתבגר יש סמרטפון המאפשר לו ליצור אינטראקציות
בין-אישיות בכל שעות היממה, ישנה חשיבות רבה להבנת האינטראקציות הללו ולבחינת המיומנויות
החברתיות של אלו העושים בכלי שימוש לרעה על מנת לקרֶבֶן אחרים, של אלו אשר מציקים להם ואלו
אשר צופים מן הצד. בהרצאה יוצג מחקר אשר בחן הבדלים במיומנויות חברתיות של מתבגרים המעורבים

בבריונות מקוונת כמקרבנים, כקורבנות וכצופים מן הצד, לעומת מתבגרים אחרים אשר על-פי דיווחם, אינם מעורבים במעשי בריונות במרחב המקוון.

במחקר הנוכחי נבדקו 521 מתבגרים ישראלים (221 בנים ו- 300 בנות) בני 13-18, מכל רחבי הארץ, אשר ענו באופן מקוון ואנונימי על שני שאלונים: שאלון לדיווח עצמי המתייחס לתופעת הבריונות במרחב המקוון ושאלון למדידת מיומנויות חברתיות המבוסס על ארבע סקלות: אמפתיה, שליטה עצמית, אסרטיביות ויכולת שיתוף פעולה. שני השאלונים הינם בעלי מהימנות ותוקף ונעשה בהם שימוש במחקרים שונים בארץ ובעולם.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שלמתבגרות יש מיומנויות חברתיות גבוהות יותר מאלו של המתבגרים וכי הן נוטות להיות קורבנות וצופות מן הצד יותר מאשר בנים. יחד עם זאת, לא נמצא קשר בין המגדר והבריון. עוד עולה מן הממצאים כי לבריונים במרחב המקוון יש מיומנויות חברתיות נמוכות יותר, כך ששיתוף פעולה, אמפתיה ושליטה עצמית נמצאו נמוכים יותר בקרב אלו הפעילים כבריונים. עוד עולה מן הממצאים כי שיתוף פעולה נמצא נמוך גם בקרב קורבנות וצופים מן הצד במרחב המקוון.

ממצאים אלו הם בעלי חשיבות רבה להבנת תופעת האלימות המקוונת הרווחת כיום בקרב צעירים וההתנהלות מולה במישור החינוכי והטיפולי, שכן נדמה כי עבודה על מיומנויות חברתיות, תוך התמקדות ביכולת לשתף פעולה, בשליטה העצמית ובאמפתיה, שקשה לייצר אותה במרחב המקוון, תצמצם ולו במעט את הבריונות במרחב זה.

מילות מפתח: בריונות מקוונת, מתבגרים, קורבנות, צופים מן הצד, מיומנויות חברתיות, מרחב מקוון

Zeev Kain

זאב קיין

הבניית זהות גברית בקרב נערים בסיכון

The construct of masculine identity among male youth at risk

המחקר בסוגיית הגבריות צמח בתחילת שנות ה-70 של המאה הקודמת. חוקרים בדיסציפלינות שונות כגון סוציולוגים, אנתרופולוגים ופסיכולוגים בחנו מהי גבריות וכיצד הגברים מבנים את זהותם, תוך הבחנה בין 'מין' כהבדל ביולוגי בין נשים לגברים, ל'מגדר' כהבדל חברתי תרבותי. הניסיונות שנעשו על מנת להבין כיצד מבנים גברים את זהותם בחברות ותרבויות שונות חשפו מספר נקודות משותפות, כאשר ביסודן נמצא כי נערים, לעומת נערות, חייבים להיות אקטיביים כדי "לרכוש" את גבריותם. עבור נערים לא קיים גבול ברור בין ילדות לבגרות והם זוכים להיקרא גברים באמצעות טקסי מעבר (Rites of Passage).

מחקר זה מתייחס לפרק מעבודה לשם קבלת תואר דוקטור העוסקת בסיפורי החיים של גברים שהוגדרו כ"נערים בסיכון" בעת שהיו בגיל הנעורים. המחקר בוצע על-פי הגישה הנרטיבית, המבוססת על תורת הפרשנות, הרמנויטיקה. המחקר הנרטיבי מתייחס לאנשים כאל מספרי סיפורים מטבעם. לכל אדם סיפור חיים אישי המשקף תהליכים ואירועים שהתרחשו בעברו, בעזרתם הוא מבנה את זהותו ואת יחסי הגומלין שלו עם סביבתו. מנקודת מבט פרשנית ביקורתית המבוססת על הרמנויטיקה של דה-מיסטיפיקציה, נותחו 15 סיפורי חיים, באמצעותם בחנתי כיצד נתיבי החיים של בוגרים שהוגדרו בעברם נערים בסיכון, תורמים להבניית זהותם.

במהלך הניתוח זיהיתי שלושה רבדים (מגדר, מוצא ומעמד), שהשפיעו על עיצוב זהותם של המשתתפים בין ילדות לבגרות. כל אחד מהרבדים הוסיף נדבך להבנת האופן בו המרוואיינים היבנו את זהותם והיווה מחסום נוסף שהקשה עליהם להשתלב בזרם המרכזי בחברה הישראלית.

בהרצאתי אתייחס רק לרובד הראשון המתמקד במגדר ובהבניית זהות גברית. במהלך הניתוח זיהיתי שלושה נושאים שבאמצעותם ניתן להבין את סיפור חייהם של המרואיינים מנקודת מבט מגדרית: (א) הבניית זהות גברית בילדות המוקדמת; (ב) גבריות של שכונה מול גבריות הגמונית; ו-(ג) הבניית גבריות חדשה, כאב ורגישות.

ניתוח הראיונות חושף כי קיים פער בין הזהות הגברית אותה היבנו הנערים בשכונה לבין הזהות הגברית ההגמונית. החוויה שלהם היא של עמידה על הסף, חוויה לימינלית. המרואיינים הולכים בנתיב הנמצא בין שתי זהויות גבריות וחשים כי אינם תואמים אף לא לאחת מהן.

החידוש התאורטי במחקר נוגע לתהליך הבניית הגבריות אצל המשתתפים. הספרות מתארת תהליך התפתחותי שבסיומו יש מודל ברור של גבריות, אך הממצאים מערערים על מודל מסוג זה ומזהים מודל חדש של גבריות - "בין-לבין". הם מצויים בין זהות גברית שכונתית לזהות גברית הגמונית, בין הגבר ה"ישן" לגבר ה"חדש", בין היותם "ילדים-גברים" להיותם "גברים-ילדים". הם אנשי סף. התקופה הלימינלית אמורה הייתה להיות זמנית, אך הפכה אצלם לקבועה.

מילות מפתח: נוער בסיכון, הבניית זהות גברית, הגמוניה, לימינליות, סיפורי חיים